

## **„ნდობის ზიანის“ მნიშვნელობა, ანაზღაურების საფუძვლები და ფარგლები გარიგებებში წარმომადგენლობისას**

**აკაკი განერელია\***

### **I. შესავალი**

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში გარიგებებში წარმომადგენლობითი ურთიერთობების მომწესრიგებელი შესაბამისი ნორმების განსაზღვრისა და შემდგომში, სასამართლო პრაქტიკაში მათი სწორი გამოყენების მთავარი წინაპირობა ამ ურთიერთობების მონაწილე მხარეთა ინტერესების თანაფარდობის დაცვაა<sup>1</sup>. უდავოა, რომ წარმომადგენლის ბრალეული მოქმედებით დამდგარი ნეგატიური შედეგებისათვის პასუხისმგებლობა სწორედ წარმომადგენელს უნდა დაეკისროს. თუმცა, ასევე, განსახილველია საკითხი, ადგენს თუ არა სამოქალაქო კოდექსი წარმომადგენლის პასუხისმგებლობის დაკისრების შესაძლებლობას იმ შემთხვევებშიც, როცა მას ბრალი არ მიუძღვის.

როგორც ცნობილია, სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი მთავარი სახე ზიანის ანაზღაურებაა. ზიანის ლეგალური დეფინიციის არარსებობის მიუხედავად, სამეცნიერო ლიტერატურაში ზიანის სხვადასხვა სახეს გამოჰყოფენ. მათგან ყველაზე აბსტრაქტული ბუნებისაა ე.წ. „ნდობის ზიანი“, რამდენადაც, მისი მნიშვნელობა და ანაზღაურების ფარგლები პირდაპირ არ არის დადგენილი სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისი ნორმებით და იგი მხოლოდ შესაბამისი სასამართლო პრაქტიკის საფუძველზე განისაზღვრება.

---

\* დოქტორანტი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასისტენტი, იურიდიული კომპანია „ჯეი ემ ჯი და პარტნიორების“ მმართველი პარტნიორი.

<sup>1</sup> ერქვანია თ., მესამე პირთა ინტერესების დაცვა წარმომადგენლობაში (საქართველოსა და გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით), ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №3(34)12, 28.

სტატიის მიზანია, მიმოიხილოს გარიგებებში წარმომადგენლობისას „ნდობის ზიანის“ ანაზღაურების საფუძვლები, წინაპირობები და შესაბამისი მასშტაბის შესახებ არსებული ინფორმაცია. ამასთან, ნაშრომი არ ეხება ნაკლიანი წარმომადგენლობითი უფლებამოსილების ფარგლებში მოქმედი პირის ზოგადი პასუხისმგებლობის საკითხებსა და წარმომადგენლის პასუხისმგებლობის გამორიცხვის შემთხვევებს, როდესაც მესამე პირმა (მეორე მხარემ) იცოდა, ან უნდა სცოდნოდა წარმომადგენლობითი უფლებამოსილების ნაკლის შესახებ.

## II. ზიანის არსი

ზიანის ანაზღაურების მეორადი მოთხოვნის უფლება გამოიყენება ნებისმიერი სახის ვალდებულების დარღვევით გამოწვეული ზიანის არსებობისას.<sup>2</sup> სამოქალაქო კანონმდებლობა ზიანის სხვადასხვა სახეს/კატეგორიას ადგენს. დოქტრინაში გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, ძირითადად ზიანის შემდეგი სახეები გამოიყოფა: 1. ქონებრივი/არაქონებრივი; 2. სახელშეკრულებო/არასახელშეკრულებო, 3. პოზიტიური/ნეგატიური (ინტერესი)<sup>3</sup>; 4. გარკვეულწილად ზიანის სახეს განეკუთვნება, ასევე, პირგასამტეხლო და პროცენტი<sup>4</sup>.

სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევის (ვალდებულების შეუსრულებლობის) ყველა შემთხვევის ძირითადი სამართლებრივი შედეგი დაკავშირებულია ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნასთან.<sup>5</sup> აღნიშნული, უპირველეს ყოვლისა, გამომდინარეობს ცენტრალური

---

<sup>2</sup> ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების გავლენა ვალდებულების შესრულებასა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, თბილისი, 2014, 192.

<sup>3</sup> ნაგულისხმებია მაგ., ფაქტობრივად დამდგარი ზიანი/მიუღებელი შემოსავლით გამოწვეული ზიანი.

<sup>4</sup> იგულისხმება, ზიანის ანაზღაურების სახით დაიცხული პროცენტი. იხ. ასევე, სახელშეკრულებო სამართალი, გ. ჯუღელის რედაქტორობით, თბილისი, 2014, 657.

<sup>5</sup> ბილინგი ჰ., ლუტრინგჰაუსი პ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი, ბრემენი-თბილისი, 2004-2009, 31.

და უზოგადესი ნორმის – სკ-ის 394-ე მუხლის, დისპოზიციიდან და განამტკიცებს ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპს<sup>6</sup>.

სახელშეკრულებო ზიანის ანაზღაურების დამდგენ ზოგად წესებთან ერთად, ვალდებულების სამართლის კერძო ნაწილი მოიცავს ზიანის ანაზღაურების სპეციალურ ნორმებსაც (მაგ., ნასყიდობა, ნარდობა, ქირავნობა და ა.შ.)<sup>7</sup>. რამდენადაც ვალდებულება შესაძლოა წარმოიშვას როგორც სახელშეკრულებო, ისე არასახელშეკრულებო ურთიერთობიდან, არასახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა შესაძლოა ეფუძნებოდეს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეულ ნორმებს (ანაზღაურების მოთხოვნის დამდგენ ინსტიტუტებს), რომლებიც არ ექცევა სახელშეკრულებო ვალდებულებითი ურთიერთობების როგორც ზოგად, ისე კერძო წესების მომწესრიგებელ დებულებებში<sup>8</sup>. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ცალკეულ შემთხვევაში რთულია განისაზღვროს, ატარებს თუ არა კონკრეტული ვალდებულების დარღვევა არასახელშეკრულებო ხასიათს, რადგანაც მისი არასახელშეკრულებო ხასიათის მქონედ აღიარება ხშირად შეუძლებელია. ამდენად, ყოველი ინდივიდუალური შემთხვევის განხილვისას უნდა დადგინდეს, ცდება თუ არა ვალდებულების დარღვევა სახელშეკრულებო, მათ შორის, არაძირითადი ვალდებულების დარღვევის ფარგლებს.

ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება შესაძლოა ეფუძნებოდეს სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებების (მაგ. სკ-ის 79-ე, 113-ე მუხლები), სანივთო სამართლის (მაგ. 197-ე მუხლი), ან კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობების (მაგ., სკ-ის 970

<sup>6</sup> ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების გავლენა ვალდებულების შესრულებასა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, თბილისი, 2014, 194.

<sup>7</sup> ბილინგი ჰ., ლუტრინგჰაუსი პ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი, ბრემენი-თბილისი, 2004-2009, 45.

<sup>8</sup> იხ., სახელშეკრულებო სამართალი, გ. ჯუღელის რედაქტორობით, თბილისი, 2014, 649.

II, 974 I, 976 I, 982-ე, 986-991-ე, 992-ე და ა.შ.) მომწესრიგებელ დებულებებს.<sup>9</sup>

როგორც აღინიშნა, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი ზიანის ლეგალურ დეფინიციას არ განსაზღვრავს.<sup>10</sup> იურიდიულ ლიტერატურაში გაბატონებულია მოსაზრება, რომ ტერმინი „ზიანი“ მოიაზრებს „ნებისმიერ უარყოფით შედეგს“, რაც, ასევე, გულისხმობს როგორც „დანაკარგს“ (ეკონომიკური/არაეკონომიკური), ისე „დაზიანებას“ (მაგ., სხეულის დაზიანება), ხოლო ზიანის ობიექტური და ადეკვატური განმარტება უნდა ხდებოდეს კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებული სპეციფიკის გათვალისწინებით<sup>11</sup>. ამდენად, ზიანი შესაძლოა განხილულ იქნეს როგორც ნებისმიერი არანებაყოფლობითი ქონებრივი მსხვერპლი, რაც გამომწვეულია აქტივების შემცირებით ან პასივების ზრდით, ასევე, შემოსავლის მიუღებლობით<sup>12</sup>.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 408-415-ე მუხლებში მოწესრიგებულია ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნათა შინაარსი და წინაპირობები, რომელთა მოქმედება არ შემოისაზღვრება მხოლოდ ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილით ან სახელშეკრულებო სამართლით, შესაბამისად, ძალაშია ყველა სხვა კანონისმიერი ურთიერთობის შემთხვევაში დამდგარი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნისათვის<sup>13</sup>. ამდენად, სამოქალაქო კოდექსით განსაზღვრული, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის დამდგენი ყველა დანაწესი ექცევა 408-ე-415-ე მუხლებით გათვალისწინებულ მასშტაბებში.

---

<sup>9</sup> ჩაჩავა ს., მოთხოვნების და მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია კერძო სამართალში, თბილისი, 2010, 115.

<sup>10</sup> სახელშეკრულებო სამართალი, გ. ჯუღელის რედაქტორობით, თბილისი, 2014, 646.

<sup>11</sup> იქვე, 649.

<sup>12</sup> რუსიაშვილი გ., სამოქალაქო კოდექსის 408-ე მუხლის კომენტარი, 5; <<http://www.gccc.ge/წიგნი-მესამე/ზოგადი-ნაწილი/კარი-მეოთხე/მუხლი-408/>> [11.05.2018]

<sup>13</sup> იქვე, 1-2.

### III. „ნდობის ზიანის“ მნიშვნელობა და ანაზღაურების ფარგლები

სამოქალაქო კოდექსის 113-ე მუხლის პირველი ნაწილი ადგენს ხელშეკრულების დადებისას წარმომადგენლის პასუხისმგებლობას (ნაკისრი ვალდებულების თავად შესრულების, ან ზიანის ანაზღაურების ვალდებულებას), თუ ეს უკანასკნელი წინდანივე მოქმედებდა სათანადო წარმომადგენლობითი უფლებამოსილების გარეშე და თუ ხელშეკრულების დადების შემდგომაც, წარმომადგენელი პირის მიერ ხელშეკრულებაზე თანხმობა არ იქნება გაცხადებული. ამავე მუხლის მე-2 ნაწილი, საგამონაკლისო წესით, ადგენს წარმომადგენლის ქმედებით გამოწვეული, მხოლოდ იმ სახის ზიანის ანაზღაურების ვალდებულებას, რომელიც მეორე მხარეს მიაღდა იმის გამო, **რომ იგი ენდო წარმომადგენლის ამ უფლებამოსილებას**. შესაბამისად, წარმომადგენლის პასუხისმგებლობის მოცულობის განსაზღვრა მხოლოდ ამ უფლებამოსილების ნაკლის შესახებ პოზიტიურ ცოდნაზეა დამოკიდებული.

პასუხისმგებლობის შემსუბუქების ამგვარ მიდგომას განაპირობებს ის გარემოება, რომ ნაკლის შესახებ ინფორმაციის არმქონე წარმომადგენელს არ შეიძლება იმავე მოცულობით დაეკისროს პასუხისმგებლობა, რა მოცულობითაც პასუხს უნდა აგებდეს ამ უფლებამოსილების ნაკლის შესახებ ინფორმირებული წარმომადგენელი<sup>14</sup>. ამდენად, ქართველი კანონმდებელი, 113-ე მუხლის მე-2 ნაწილში, ე.წ. ნდობის გაუმართლებლობიდან წარმოშობილი ზიანის ანაზღაურების სახით, პასუხისმგებლობის სპეციალურ სახეს განსაზღვრავს, თუმცა, იმავედროულად, **პირდაპირ არ აზუსტებს, თუ რას მოიცავს ეს ე.წ. „ნდობის ზიანი“ და რა მოცულობით უნდა აგოს კეთილსინდისიერმა წარმომადგენელმა პასუხი**.

დოქტრინაში არსებული განმარტებით, „ნდობის ზიანი“ (ნდობის გაუმართლებლობიდან წარმოშობილი ზიანი) გულისხმობს ზიანს, რომელიც მხარეს იმის შედეგად წარმოეშვა, რომ **ენდო პარტნიორის წინადადებას** და შევიდა მასთან სამართლებრივ

<sup>14</sup> BeckOK BGB/Schäfer BGB §179 Rn. 25.

ბოჭვაში<sup>15</sup>. შესაბამისად, „ნდობის ზიანი“ მოიცავს ქონებრივ დანაკლისს, რომელიც დაზარალებულ პირს წარმოეშვა იმის გამო, რომ იგი **ენდო ნების გამოვლენის ნამდვილობას** და მისი **შემდგომი მოქმედება სწორედ ამ ნდობის საფუძველზე განხორციელდა**<sup>16</sup>. სწორედ „ნდობის ზიანის“ ამგვარი განმარტების საფუძველზე, მისი ანაზღაურება შემოისაზღვრება მხოლოდ მხარის ნეგატიური ინტერესით.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ნეგატიურ ინტერესს უპირისპირდება შესრულების ინტერესი (პოზიტიური ინტერესი). კერძოდ, განსხვავებით შესრულების ინტერესისგან, ნეგატიური ინტერესისას უფლებამოსილ პირს არ შეუძლია მოითხოვოს იმ მდგომარეობაში ჩაყენება, რომელშიც იგი აღმოჩნდებოდა ნების გამოვლენის ნამდვილობის შემთხვევაში, კერძოდ, **მას არ შეუძლია იმ სარგებლის მოთხოვნა, რომლის მიღებასაც იგი ისახავდა მიზნად ნივთის შემდგომი რეალიზაციით**<sup>17</sup>. „ნდობის ზიანის“ ანაზღაურება არ მოიაზრებს ნატურით რესტიტუციას და ეხება მხოლოდ ფულადი თანხის ანაზღაურების ვალდებულებას, რომლის ოდენობაც იმ ინტერესის პროპორციულია, რაც მესამე პირს კონკრეტული შესრულების მიმართ ჰქონდა<sup>18</sup>.

#### **IV. „ნდობის ზიანის“ ანაზღაურება, როგორც ბრალის გარეშე პასუხისმგებლობის სახე გარიგებებში წარმომადგენლობისას**

ზოგადი წესის თანახმად, ზიანის ანაზღაურების გამოყენების წინაპირობად, მხოლოდ ვალდებულების ბრალეული დარღვევა

---

<sup>15</sup> სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი I, სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებები, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2017, 415.

<sup>16</sup> იქვე; იხ. ასევე, BGH NJW 1984 1950.

<sup>17</sup> კროპჰოლერი ი., გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, თ. დარჯანიას და ზ. ჭეჭელაშვილის თარგმანი, ე. ჩაჩანიძის, თ. დარჯანიას და ლ. თოთლაძის რედაქტორობით, თბილისი, 2014, 46-47.

<sup>18</sup> ერქვანია თ., მესამე პირთა ინტერესების დაცვა წარმომადგენლობაში (საქართველოსა და გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით), ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №3(34) 12, 32.

მოიაზრება.<sup>19</sup> განსხვავებით ანგლოამერიკული სამართლისგან, სადაც ვალდებულების დარღვევის წინაპირობად ბრალის არსებობის განსაზღვრით დასაწყისშივე გამოირიცხება არაბრალეული შეუსრულებლობისათვის ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება,<sup>20</sup> საქართველოში ამგვარი მიდგომა საკანონმდებლო დონეზე არ წესრიგდება.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, მიყენებული ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება შესაძლოა წარმოიშვას პირის ბრალეული მოქმედების გარეშეც, რასაც, სამოქალაქო კოდექსითვე გათვალისწინებული, კონკრეტული შემთხვევების მონესრიგების მიზნით, სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელი წინდახედულობის განსაკუთრებულად მაღალი სტანდარტით არსებობის ვალდებულება განაპირობებს.

მიუხედავად იმისა, რომ ხელშეკრულების დადებისას წამომადგენელმა არ იცოდა, – მას არ გააჩნდა სათანადო უფლებამოსილება (მნიშვნელობა არა აქვს ეს გარემოება წარმომადგენლის გაუფრთხილებლობას უკავშირდებოდა თუ არა), სამოქალაქო კოდექსი არ ანიჭებს ხსენებულ ფაქტს არსებით მნიშვნელობას, რადგანაც წარმომადგენლის მიერ სათანადო გულისხმიერების გამოვლენის შემთხვევაშიც, აღნიშნული გარემოების აღკვეთის შეუძლებლობის დროსაც კი, იგი ვალდებული იქნება აუნაზღაუროს მესამე პირს ნდობის ზიანი<sup>21</sup>.

ბუნებრივია, იბადება კითხვა, თუ რატომ უნდა აგოს მოცემულ შემთხვევაში პასუხი მხოლოდ წარმომადგენელმა და კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის პრინციპების გათვალისწინებით, რატომ არ უნდა განაწილდეს პასუხისმგებლობა მესამე პირსა (მეორე მხარე) და ბრალის გარეშე მოქმედ წარმომადგენელს შორის. ვინაიდან საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, ანაზღაურებას

<sup>19</sup> ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების გავლენა ვალდებულების შესრულებასა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, თბილისი, 2014, 192.

<sup>20</sup> იქვე, 194.

<sup>21</sup> ერქვანია თ., მესამე პირთა ინტერესების დაცვა წარმომადგენლობაში (საქართველოსა და გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით), ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №3(34)12, 32.

დაქვემდებარებული ზიანის ოდენობის განსაზღვრისას, ანგარიშს არ უწევს თუ ბრალის რომელი ფორმითაა ვალდებულების დარღვევა გამოხატული, იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს მოსაზრება, რომ კეთილსინდისიერების უნივერსალური პრინციპიდან გამომდინარე, გათვალისწინების კრიტერიუმი არ უნდა მიემართებოდეს ასანაზღაურებელი ზიანის ოდენობას მხოლოდ განზრახი დარღვევის არსებობის შემთხვევაში, რაც მიზანშეწონილია აისახოს ქართულ სამოქალაქო კოდექსშიც<sup>22</sup>.

## V. დასკვნა

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი განსაზღვრავს გამონაკლის წესებს, რომლის თანახმად, თუ პირის ქმედება, სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელ წინდახედულობის სტანდარტებთან შეუსაბამობის გამო, ბრალეულად შეირაცხება, კონკრეტული ურთიერთობის ბუნებისა და ბრალის ხარისხიდან გამომდინარე, იგი შესაძლოა მაინც გათავისუფლდეს სამოქალაქო პასუხისმგებლობისგან. მსგავს შემთხვევებია, მაგალითად, როდესაც პირი მოქმედებდა წინდაუხედავად, თუმცა ვითარების ობიექტურად შეფასების საფუძველზე დგინდება, რომ მისი ეს მოქმედება ხარისხობრივად ვერ ექცევა სამოქალაქოსამართლებრივი დასჯის არეალში.<sup>23</sup> ნიშანდობლივია, რომ სკ-ის 113-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, ბრალის არარსებობის მიუხედავად, მართალია, შეზღუდულად, მაგრამ მაინც აკისრებს წარმომადგენელს პასუხისმგებლობას.

ამდენად, „ნდობის ზიანის“ სამართლებრივი ბუნებისა და მისი ანაზღაურების ფარგლების ანალიზის საფუძველზე შესაძლოა ითქვას, რომ თუ პირს, წინდახედულობის ვალდებულების დაბალი ხარისხით დარღვევისას (მარტივი გაუფრთხილებლობისას) შესაძლოა გამოერიცხოს პასუხისმგებლობა, მიზანშეწონილი იქნება, თუ სამოქალაქო კოდექსის 113 მუხლის მე-2 ნაწილის დანაწესი

---

<sup>22</sup> ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების გავლენა ვალდებულების შესრულებასა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, თბილისი, 2014, 199.

<sup>23</sup> იხ. მაგ., სკ-ის 981-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი.



განიმარტება არა სიტყვასიტყვითი მნიშვნელობით, არამედ შეფასდება კონკრეტული ფაქტობრივი გარემოებებისა და ზიანის დადგომაში მხარეთა (წარმომადგენლის/მესამე პირის) მონაწილეობის ხარისხის განსაზღვრის საფუძველზე.